

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ÇALIŞMALARININ YABANCI DİL EĞİTİMİNE KATKISINA YÖNELİK BİR UYGULAMA*

Melik BÜLBÜL**

ÖZET

Günümüze kadar süregelen yabancı dil eğitimine yönelik çeşitli alanlardaki çalışmalar bir gerçeği ortaya koymuştur; o da sınıf ortamında öğrenenlerin ruh evrenini ve soyut dünyasını geliştirmeye dönük ders malzemelerinin niteliğinin ne olması gerektiği konusundaki kesinsiz tutumdur. Oysa bilinmektedir ki, yazınsal metinlerin öğrenenlerin düşünce evrenini devindiren, soyut dünyalarını derinleştiren ve göz ardı edilemeyen bir işlevi vardır. Bu çalışmanın amacı da, sözü edilen noktalardan yola çıkarak öğrenende yeni sorgulama atılımları yaratabilecek, onların soyut dünyalarını daha da etkinleştirebilecek potansiyele sahip olan farklı kültür dizgelerinde yapılandırılmış yazınsal metinlerle öğrenenleri yüzleştirerek, onları bu sayede metinlerle bir hesaplaşmaya yönlendirmektir. Bunun sonucu olarak çağdaş donanımlı, kendine güvenen, üretken ve eleştirel bakış sahibi bireylerden oluşan sağlıklı bir toplum yaratmaktır. Bu yaratıma en elverişli ortamlardan biri de, karşılaştırmalı çalışmalarla elde edilen ve yabancı dil eğitimine de yeni boyutlar kazandıran doğurguların yer aldığı zengin yataklardır.

Anahtar sözcükler: dil eğitimi, karşılaştırmalı yazın, öğrenen, soyut dünya.

ABSTRACT

AN APPLICATION TOWARDS CONTRIBUTION OF COMPARATIVE LITERATURE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Studies in various fields wich have gone on in foreign language teaching so far brought up one reality: as question of what quality of class materials must come to exist in order to improve abstract world concepts of student. However it is known

* Bu çalışma Gazi Üniversitesinin 22-23 Kasım 2007 tarihinde düzenlediği, Türkiye’de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi’nde bildiri olarak sunulmuştur

** Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniv. K. K. Eğt. Fak. Alman Dili Eğt. ABD.

that literary texts have a function through which abstract worlds of students are set in motion in evaluating universe in detail. The study is an analytical observation on critical thinking provided when students confront literary texts, directing them to think. The aim is to train a modern and courageous individual in his own world and environment. Comparative literature provides new dimensions and profits in foreign language training.

Key words: language teaching, Comparative literature, abstract worlds of students.

KARŞILAŞTIRMALI YAZIN VE ÖĞRENEN AÇISINDAN ÖNEMİ

Bu bölümde genel anlamından, özel anlamına yönelerek farklı dillerdeki yazısal ürünlerin düşünce, duygu ve imge dünyalarına bağlı olarak, onların söze ve yazıya büründürülmüş biçimi olan estetik uzantısını, sanat kavramıyla bütünleştirerek ortaya koymaya çalışacağım. Bu bakımdan, Türkçe'mize uyumluluğu ve bilimsel araştırmalardaki yaygın kullanımından ötürü, yazılı ürünlerden güzel edebiyat ve beletristiği içeren "edebiyat" yerine, onların kurmaca (fiktiv) olarak üretilmiş biçimlerini kapsayıcı bir çağrışım gücüne sahip ve yazılı ürünlerin daha estetik yanını ortaya koyan "yazınsal" kavramını kullanmayı uygun gördüm. Dil malzemelerinden oluşan ve *sanatsal bir yaratı*¹ olan yazın, bu yönüyle öğrenende diğer yazılı metinlerden oldukça farklı olarak, çok anlamlılık, sanatlı bağdaştırmalar, imgesel düzlem, metaforik öğeler, yazınsallığın gereği olan üretime açık göndergesel ve göstergesel boyutluluğuyla yarattığı anlamsal süreklilik ve devingen anlam katmanları gibi yoğun yapısıyla derin etki yaratabilmektedir.

Farklı dillerde yazılmış yazınsal ürünleri sözünü ettiğimiz çoklu yapısı bakımından değerlendirecek olursak, öğrenen açısından yaygın ve çok zengin bir uygulama alanı elde edilmiş olacaktır. Karşılaştırmalı yazın, iki ayrı dilin yazın dünyasında ortaya çıkan ürünleri aynı veya farklı zamanda o ortam koşulları içinde konu, düşünce yada biçim bakımından incelemek; *ortak, benzer ve farklı yanlarını*

¹ Gürsel Ayaç, "Batı Filolojilerinin Türk Edebiyatına Katkısı", Ankara, 1990, s. 9.

ortaya koymak¹ bunlarla ilgili yorumlar yapmak ve bu gibi alanlarla karşılaştırmalı olarak ilgilenen eleştirel bir bilim dalıdır. Bu uğraşı, eleştirel yanının olmasıyla da, öğrenene daha çok bakışlı bir konu zenginliği olanağı sunmaktadır. Karşılaştırmalı yazın çalışmalarını ortaya konan, değişik dillerdeki kültürel bakış açılarının çok boyutlu düşünce evreni, öğrenende de aynı çizgide devingen bir düşünce yoğunluğu ve üretim işlevinin yaratımına neden olmaktadır. Bu haliyle karşılaştırmalı çalışmalar, yabancı dil eğitiminde öğrencinin değişik kültürlerden gelen olguları çok uyarıcı bulması bakımından önemli rol oynayacağı bilinmektedir.

Söz konusu, öğrenende yeterli etkiyi ve uyarıcılığı yaratarak onun yabancı dili öğrenmesi ve içkinleştirerek kullanabilmesi olunca, karşılaştırmalı çalışmaların katkısını daha da önemsemek kaçınılmaz olacaktır. Bu çalışmanın alanını çevreleyen ana konturlar da yukarıda sözünü ettiğim karşılaştırmalı çalışmalarla sınıf ortamı için uygun uygulamalar sayesinde yabancı dil eğitime olan somut katkılarından ibaret olacaktır.

Yabancı dil eğitiminde sınıf ortamında değişik metin türlerinin kullanıldığı bilinmektedir. Ne var ki, bu metin türlerinin hepsinin yabancı dil öğretiminde aynı verimliliği gösterdiği rahatlıkla söylenemez. Bu yüzden öğrenenlerin karşılaşması gereken metin türleri yoğun imgelerle çok katmanlı ve anlamlı örüsüyle ortaya konmuş olan yazınsal metinler olmalıdır.² Öğreneni, bu tür metinlerle hesaplaşma sürecine sokarak, onlarda daha derin ve uyarıcı bir etki yaratmalarına olanak verilir. Bu arada unutulmaması gereken diğer bir konu, öğreneni farklı dillerde yazılmış yazınsal metinlerle yüzleştirirken, onlara eleştiri ruhu kazandırarak soyut dünyalarını daha geniş bir yelpazeye oturtmak olmalıdır. Zaten yazınsal metinlerin örtüşük anlamlardan oluşmasıyla öğrenende gerilimli bir sorgulama etkisi yaratacağı açıktır. Bu gerilimli sorgulama dürtüsüyle yönlendirilmiş öğrenen, yoğun bir irdeleme sürecine yönelerek, hesaplaştığı metinlerden kendi niteliklerine ve ortam koşullarına uygun olarak yeni düşünceler üretme yoluna gidecektir. Bu üretimin uyarıcılığı sayesinde de amaç olan yabancı dil eğitimi ve öğrenme süreci, bildik

¹ Aytaç, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Say yay İstanbul, 2003, s. 7.

² Melik Bülbül, İmgesel İletişim, Çizgi, 2005, s. 92.

sıkıcı ortamından çıkarak uyarıcı ve işlevsel boyutuna bürünecektir. Tapan, bu uzanıyla ilgili olarak yabancı dil eğitiminde öğrenenin karşılaştığı metinlerle yürüttüğü çalışmalardan tam randıman sağlanabilmesinin, ele alınan metinlerin üretime elverişli olmalarıyla doğru orantılı olmaları gerektiğine vurgu yapar.¹ Yazınsal metinlerin öğreneni dilde üretici olması bakımından güdüleyici olması, yabancı dil eğitimindeki en önemli amaçlar arasında gelmelidir. Karşılaştırmalı çalışmalara elverişli yazınsal metinler, öğrenenin kültürler arası karşılaştırmalar yapmasına olanak sağlamak suretiyle kendisine, yabancı dil bilgi ve becerisini geliştirme, çoklu bakma, okuma ve yorumlama yeteneği edindirme, özgün deneyimlerini sınama ortamı yakalama ve bunları denetleme gibi özellikler kazandırır.

Öğrenenin soyut dünyasını zenginleştirerek, onun düşünce devinimine olumlu katkılarının varlığını yadsıyamadığımız yazınsal metinler, farklı dil ve kültür dizgelerinde yazılmış olmaları bakımından da kimi zenginlikler içerirler; kurmaca dünyasıyla, olabilirlikler yumağıyla, farklı okuma ve değerlendirme yoluyla dış dünyaya farklı bakış edindirmesiyle, o ana dek duyumsanmamış yaşantılar sunmasıyla, dili kullanarak yeni anlam katmanları ve değişik imgeler yaratmak suretiyle yeni ifade zenginlikleri yaratmasıyla, insan yaşamında derin kazanımlara neden olmasıyla öğrenenin yabancı dil öğreniminde en vazgeçilmez materyallerdir.

YAZINSAL METİNLER, KÜLTÜREL İLETİŞİM VE İMGE

Yazınsal metinlere yazınsallık özelliği kazandıran öğeler şunlardır: Güzelduyum (estetik haz), biçem, yaratısal (yazınsal) dil, sanatsal kurgu², özgöndergesellik, çağrışım ağı (imgesel düzlem), çok anlamlılık, anlamın üretime açık oluşu ve sürekliliği. Çalışmamızın ana eksenini karşılaştırmalı yazın olgusu oluşturduğundan, kültürler arası iletişim ve bu ağı sağlayan temel iletilerin yoğunluk kazandığı yazınsal metinlerle bu metinlere içkin olan ve ifade zenginliğini sağlayan

¹ Nilüfer Tapan, "Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Özgün Metinlerin İşlevi." Dilbilim VIII, İstanbul 1988, s. 184.

² Onur Bile Kula, "Elif Şafak Romanı 'Pinhan' ve 'Baba ve Piç' Örneğinde Bir Çözünleme Denemesi", Frankofoni, 19, Ankara 2007, s. 484.

imgesel öryü de çalışmaya almak kaçınılmaz olacaktır. Öğrenen yabancı bir dilde yazılmış yazınsal bir metinle karşılaşırken, ilk olarak tepkisel bir iletişim süreci kendini hissettirir. Kaçınılmaz biçimde öğrenen, özgün tepkileriyle içinde bulunduğu kimi sorgulamalarına karşılık aramak itisiyle davranır. Davranışsal bir dışavurumun göstergesi olan bu tepki, öğrenenin nitelikli okur olması koşuluyla bir anlam kazanır, aksi halde öğrenen kendi deneyimleri doğrultusunda, metnin güdüm-kurgusundan (Textstrategien) uzak bir takım düşünceler üretme yoluna gidecektir. Bu tutum öğrenende tek yanlı, sığ bir metin çözümleme sürecini etkinleştirmekten öteye gidemeyen bir tutumdur. Oysa yazınsal metinlerin yukarıda sıraladığımız nitelikleri gereğince öğrenende değişik çağrışımlar yaratarak onun yeni düşünceler üretmesine neden olabilecek kimi imgesel devinimler yaratma süreçlerini etkinleştirmesi beklenmektedir. Bunun nedeni yazınsal metinlerin yerine göre boş alanlardan (Leerstellen),¹ yerine göre belirsizliklerden (Unbestimmtheiten).² yerine göre düzensizliklerden yada örtüşük bir yapıdan oluşmuş örüsüdür. Çağrışım alanlarına³ bağlı olarak üretilecek düşüncelerin metinsel dayanaklarının tutarlı olması da yazınsal metinlerin diğer işlevsel yönünü gösterir. Böylesi çoklu bir örye sahip yazınsal metinler, yabancı dil eğitiminde de göz ardı edilemeyecek kimi işlevleri bünyelerinde barındırırlar. Öğrenen açısından oldukça önemli olan bu yazınsal örü, uygun metotlarla işlendiğinde, öğrenen için yabancı dil öğreniminde de geniş yelpazeli bir uyarıcı ağ oluştururlar. Farklı dillerde yazılmış yazınsal metinlerin sözü edilen yazınsallık değerleriyle öğrenenin karşısına çıkması daha etkin bir yaşantı zenginliği sunacaktır doğal olarak. Öğrenen, kimi tutucu davranışlarından da sıyrılmaya olanağı yakalayacaktır. Hesaplaştığı metinde yerleşik bulunan farklı kültürel olgular, değişik yaşamsal deneyimler kendisinde “özgün” değerlerin yeniden denetlenmesini kolaylaştıracaktır. Bu sayede özgün değerlerin

¹ Wolfgang Iser, *Der Akt Des Lesens*, UTB, München 1990, s. 301.

² A.g.y, s. 267.

³ Wolfgang Iser, “*Appelstruktur der Texte*,” R. Warning, “*Rezeptionsaesthetik*”, UTB, München 1988, s. 228.

karşısında yer alan “yabancı” olgusuna daha gerçekçi ve kendi varlık bilinci içinde yaklaşmanın yollarını arayacaktır.¹

Kültürel iletişimin çağımız açısından ne denli bir öneme sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Sanatsal yaratıların, özellikle yazınsal yaratıların bu iletişimdeki etkin rolü, yadsınmayacak ölçüdedir. Her ulusun, her kültürün kendi özgün ve evrensel değerlerini paylaşmak istenci doğal bir sürecin yansımasıdır. Zaten yazarın da kendini dolaylı olarak ele vermek istemesinde yatan incelik, bu paylaşım ağında yer almaya istekli nitelikli okur kitlesini ulusal düzeyde değil, evrensel düzeydeki paydaşlar olarak aramasında yatmaktadır. Bu arada yazınsal ürünlerin çeviri yoluyla, ilgili ulusların kültür zenginliklerine kazandırılması konusundaki özverili çalışmaların önemine de gönderme yapmadan geçmek yerinde olmayacaktır sanırım.

Alexander Potebnya, “*İmgesiz sanat olmaz, şiir ise hiç olmaz.*”² Demekle diğer bir yazınsal tür olan şiirde olması gereken en vazgeçilmez öğenin imge olduğu noktasına vurgu yapar. Çağrışıma dayalı, derin ve çok katmanlı anlamsal bileşenlere bu sayede kavuşmak olasıdır. İmge, sözcüğün anlamını genişletir, derinleştirir ve çoğaltır. Kısacası imge, genel olarak yazınsal metinlerde, sözcükler aracılığıyla çağrışım yaratan işlevsel bir güçtür. Ses, anlam, imge ve biçim gibi oluşturucular, yazınsal metinlerde anlam yaratmaya dayanak oluşturan öğelerdendir. Farklı dillerde yazılmış yazınsal metinler söz konusu olunca, anlam yaratma adına kullanılan özgün ve yaygın imgelerin önemi daha da artmaktadır. Öğrenenin düşünce evrenine değişik açılardan katkı sağlayan bu işlev, farklı kültürlerin alımlanması ve yorumlanması noktasında da büyük ölçekte öneme sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, karşılaştırmalı çalışmaların ilgili ülkenin dil varlığını tüm sarmalıyla birlikte öğrenenin özgün dil ve kültür hazinesine katkı yaparak onda farklı bir zenginlik yaratması eğitimin başat ereklerinden olmalıdır. Çağımızın parolası haline gelen farklı değerlerle ortak zeminler yaratarak, yaşamın ortak paydasında buluşup evrensel değerlerin tadına, insan olma kesitinde varmanın esprisi de bu erekler arasında yer almaktadır. Bu ortak değerlerin

¹ Şara Sayın, “Yazınbilim ve Alımlama Estetiği”, Bağlam,1-79, İstanbul 1979, s. 110.

² Doğan Aksan, Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, Engin Y., Ankara, 1999, s.29.

asal taşıyıcıları olarak söz ve söz sanatlarının olduğunu bilmekteyiz. Dil, bu bakımdan bir kültür taşıyıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür dizgesi içinde yer alan tüm dilsel zenginliklere farklı kültürlerin dil ürünlerinde özellikle yazınsal yaratılarında ulaşmaksa, en kolay yoldur. Farklı kültürlerin yazınsal ürünlerinde kullanılan dilsel öğelerin ses, anlam, biçim, imge, derinlik, arka alan-ön alan, çağırışım gibi söz ve anlam sanatlarına yönelik örstü, öğrenenin merak duygularını devindirmede daha ekili uyarıcılarıdır. Yabancı dil eğitiminde sınıf ortamı için uygun metinlerin seçiminin neden olduğu gerilim, önemli bir sorun yaratması açısından oldukça dikkat çekicidir. Bu gerilimi aşmada en etkili yollardan birisi de, farklı kültür ortamında yapılandırılmış yazınsal metinlerle, öğrenenin kolayca ulaşabileceği sınıf ortamında yüzleşerek, yürüteceği karşılaştırmalı çalışmalarıdır.

Yabancı dil eğitiminde karşılaştırmalı çalışmaların önemine yönelik saptamalarımızı daha da somutlaşmak için bir takım uygulamalı çalışmalara yer vermek yararlı olacaktır. Bu bakımdan çalışmanın bu bölümünde, kimi çalışma örneklerinden seçtiğim uygun kesitleri yabancı dil eğitimindeki işlevsel yanını ortaya koymak adına ele alıp değerlendirmeyi uygun gördüm. Öğrenenin, yabancı kültür ve dil olgusuyla yürüteceği çalışmalar nedeniyle, özgün değerlerinde herhangi bir kaybının olacağı konusunda tutucu davranmamalıdır. Çünkü, bugün artık kesin olarak bilinmektedir ki, farklı kültürlere ait dil ürünleriyle yürütülen karşılaştırmalı çalışmalar, özgün kültürün değerlerinin tanınması ve değerlendirilmesi bakımından oldukça yararlı katkılar sağlamaktadır. Her ulusun, kendi değerlerinin korunması ve yaşatılması amacıyla farklı kültürel değerlerin konumunu ayrıntılarıyla bilmesinin kaçınılmazlığı bugün artık bilinen bir gerçektir. Konuyla ilgili olarak Aytaç'ın ifadelerine başvurmak yerinde olacaktır sanırım. İki farklı kültürel ürünün karşılaştırılması sırasında doğabilecek önyargılara bağlı çekincelerle ilgili olarak Aytaç şunları söyler: *“Kendi ülkesinde farklı olanı tanımak, kişide belli bir eleştiri ruhu geliştirir, kendinin olana, yabancıyı tanıdıktan sonra başka bir gözle bakmayı öğretir.”*¹

¹ Aytaç, a.g.y. s. 14.

YABANCI DİL EĞİTİMİNE KARŞILAŞTIRMALI UYGULAMALARIN KATKISI

Bu bölümde yabancı dil eğitiminde karşılaştırmalı uygulamaların sağlayacağı katkılara değineceğim. Yukarıda da değindiğim üzere karşılaştırmalı çalışmalar, farklı kültürel değerlerin dilsel yansımalarından oluştuğundan, öğrenende ilk bakışta şok etkisi yaratabilmektedirler. Bu yanılla karşılaştırmalı çalışmaların yeterince uyarıcı olacağı konusunda herhangi bir kuşku kalmamaktadır. Zaten eğitimin ana amaçları arasında yeterli uyarıcılık, etkili, kalıcı ve uygulamaya dönük bilgi akışının sağlanması gibi işlevler ön sırada gelmektedir. Yaşayarak öğrenmenin, bir nevi en etkili öğrenme yolarından olduğu eğitim bilimlerinin bilinen yaklaşımıdır.¹ Analitik düşünme, çoklu bakma, eleştirel yaklaşma, ön kabullerden arınmış olarak olaylar karşısında seviyeli tepkiler gösterme de yine yukarıda sözüntü ettiğimiz uyarıcı etmenlerin neden olduğu beceriler arasında gelmektedir.

Bu çalışmanın temel alanını yabancı dilde yazılmış yazınsal metinlerin öğrenenin soyut dünyasını devindirerek, yabancı bir dilin öğrenilmesinde yeterince uyarıcı olması nedeniyle sağlayacağı katkıların önemi oluşturmaktadır. Bu bağlamda Polat, eğitim sürecinde yaşamı çok iyi kavramaya yarayan ve eleştirel değerlendirme yetisi kazandıran ve çok kültürlü perspektifler edinen kişilerin gelişmesine katkı sağlayan yatakların yazınsal metinler olduğuna vurgu yapar.²

Uygulamaya dönük karşılaştırmalı çalışmalar, öykü, şiir ve roman karşılaştırmalarından seçilmiştir. Öncelikle Alman yazınının 19. yüzyıl realizm akımının önde gelen yazarlarından Theodor Fontane'nin "Sevgili"(1888)³ adlı romanı ile, Türk yazın dünyasının Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kiralık Konak"(1922) adlı romanlarında yabancı dil eğitiminde katkı sağlayacak kimi konu benzerlikleri, ortak noktalar, ortak motifler ve figürlere yönelik saptamalar yapılmıştır. Bu noktaların izini sürerek öğrenen, yapıtlarda yer alan dil yapıları ve

¹ Geniş bilgi için bkz. Renate Nummela Caine. Geoffrey Caine. Beyin Temelli Öğrenme, (Çev.) Gülten Ülgen ve d. Nobel yay. Ankara 2002.

² Tülin Polat, "Yazınsal Metinler ve Yabancı Dil Olarak Almanca Metinler." A.D.E Dergisi 8, İstanbul 1993, s. 189.

³ Theodor Fontane. Irrungen Wrrungen (Sevgili), (Çev.) Melik Bülbül, Roman. Çizgi Kitabevi, Konya, 2005.

anlamsal arka alanlarıyla ilgili verileri karşılaştırmalı çalışmanın sunacağı uyarıcılıkla elde etme yoluna kolaylıkla ulaşacaktır. Bu sayede de yabancı bir dili uyarıcı öğelerinin yardımıyla kolaylıkla edinme olanağı yakalayacaktır.

BENZERLİKLER

Sosyal içerikli roman
Kadın figür/başat öge
Zaman ögesinin etkisi
Değişimin sosyal yaşamdaki izdüşümleri
Belirleyici değer yargıları
Yasak ilişkiler
Yaşamda yönlendirici olma itkisi
Eski-yeni çatışması

FARKLILIKLAR

Çağın bakış açısının sosyal değerlere yansımaya biçimleri
Özgün deneyimler ve tarihsel arkaplan
Avrupa yazınının Türk romanlarına etkisi
Sosyal değişimleri algılama farklılığı
Yazgıya dayalı edilgenlikler
Sınıflar arası farklılıklardan doğan davranış modelleri
Boyun eğen toplumların bakış biçimi
Değerlere duygusal bağlılık

Görüldüğü gibi, romanların ortak ve farklı çizgilerde yer alan yönleri öğrenenin özgün deneyimlerini sınama ortamı yaratması bakımından yeterli zenginliktedir. Bu ortak alanlarda yer alan kavramlar ve dilsel yapılar, karşılaştırmalı etkinliğin yol açacağı uyarıcılık sayesinde öğrenende yaşayarak öğrenme ve öğrendiklerini uygulama-denetleme süreçleri başlatacağıdır. Sınıf ortamında yürüttüğümüz karşılaştırmalı çalışmada da öğrenenlerin belirlediğimiz noktalardaki tepkileri oldukça verimli olmuştur.

Sosyal yaşama dönük yaklaşımlar: Sınıf ortamında bu konuyla ilgili olarak çarpıcı tezler ortaya atıldı. Bunları şöyle sıralayabiliriz: 19 yüzyıl sadece Avrupa'da değil, tüm dünyada bir değişim olgusu yaşamıştır. Bu yüzden Alman yazını da Türk yazını da payına düşeni almıştır. Değişim odaklı bu olgu her ulusun kendi özgün deneyimlerine bağlı olarak farklı uzantılar yaratmıştır. Özgün ve yabancı değerleri yabancı dil üzerinden çözümlerken, bu farklılıkların bilinciyle yaklaşım, her olguyu kendi bağlamı içinde olumlayarak değerlendirmek gerekir. Yabancı dil eğitiminde yeterli uyarıcılığa sahip bu yaklaşım, dil edinimine olan katkısı yönünden göz ardı edilemeyen bir yaklaşımdır.

Kadın imgesi: 19. yüzyılın çağ ruhuna (Zeitgeist) uygun motiflerin başlıcaları arasında kadın olgusu gelmektedir. Sosyal yaşamın gelişmeler karşısında kabuk değiştirerek yeniden biçimlenmesi kadın olgusuna da yeni bir boyut kazandırmıştır. Aynı figürü Türk yazınında da yeterli zenginlikte görmek olasıdır. Lene ve Seniha arasındaki bu bağ, ortak yanlar (yazgı, yasak ilişkiler, sınıf farkları gibi) ve farklı boyutlarıyla öğrenenin düş dünyasını devindirmeye yeterli uyarıcılığı yapmıştır. Bu imge sayesinde öğrenen, yabancı dilde yer alan dilsel yapıları ve sözcük ilişkilerinin konu bütünlüğü sayesinde edinme yoluna kolaylıkla yönelebilmektedir.

Zaman faktörü: Sosyal yaşamın belirlemecilik açısından önemi göz ardı edilemeyen bir olgudur. Yerleşik yaşam biçiminin ayrılmaz gerçeği olan “yazgı”, dönem insanı için belirleyici gücü olan, göksel bir değerdir. Farklı toplumların bu değere bakışının farklı oluşunun nedeni de tarihsel süreçlere bağlı olarak özgün değerlerin ve deneyimlerin farklı biçimlenmesinde yatmaktadır. Öğrenen, bu saptamalar ışığında yabancı dil sayesinde yabancı değerlere yaklaşırken, bu farklılık penceresinden dilsel olguları edinme ve içselleştirme yoluna gidecektir.

Yasak ilişkiler: Farklı kültürlerden doğan yaşam biçimlerinin farklılıkları ve bunun evrensel değerler açısından farklılaşarak ortaya konan izdüşümleri, toplumsal değer yargılarının yaptırıcı etkisiyle farklı normlarda algılanır. Bu süreç ilgili toplumun yaşama bakış açısının da bir göstergesi niteliğindedir. İki farklı ulusun, ayrı değer yargılarına ve yaptırım anlayışına sahip olması da yine geçmişe dayalı deneyim ve kültürel değerlerinin farklılıklarıyla açıklanabilecek olgulardır. Bu gerçeklerden yola çıkan öğrenen, yine bu gerçeklerin ışığında yabancı dili edinme etkinliğini gerçekleştirecektir.

Yukarda sözünü ettiğim kimi saptamalar sınıf ortamında öğrenenlerle yürütülen karşılaştırmalı çalışmalara dönük yaklaşımlardan oluşmaktadır. Bu yaklaşımların yabancı dil eğitiminde uyarıcı etkisi ise, tartışılmaz bir gerçektir.

Yazınsal tür olarak şiire yönelik karşılaştırmalı uygulamamızı, yine Servet-i Fünun dönemi Türk şairlerinden Tevfik Fikret'in (1867-1915) "Sis"¹ adlı şiiri ile Alman yazınından seçtiğim, natüralizm dönemi şairlerinden Karl Henckell'in (1864-

BENZERLİKLER

Büyük şehir sorunu
19. yüzyıl şehir yaşamı
Lirik ben
Sanayileşme ve kentleşme sorunu
Yalnızlık
Ben sorunu

FARKLILIKLAR

Dönemsel algılama biçimi
Şehir yaşamına dönük motifler
Duygusalılık ve coşkudan uzak yaklaşım
Dönemsel sıkıntılar ve başkaldırı
Duygusalılık/gerçekçilik
Toplumsal duyarlılık

19. yüzyıl, Avrupa için değişimin ürünü olan yeni bir yaşamın habercisi niteliğindedir. Bu değişimden yalnızca Avrupa etkilenmekle kalmaz; tüm dünya payına düşeni sırasıyla alır. Sanayileşmenin getirdiği yoğun göç ve buna bağlı olarak kentleşme sorunu insan yaşamına o ana dek yabancı olan bir takım yeni olguları (işçi, işveren, sendika, sosyal düzenlemeler, emek, hak) da soktu. Bu yaşamsal kesitlerin yazınsal tür olarak şiirde yer aldığı yansımaları, belli imgeler ve sanatlı bağdaştırmalar sayesinde izlemek öğrenen açısından oldukça uyarıcı ve ritmik olacağı kesindir. Nitekim sınıf ortamında elde ettiğimiz bulgular bunun göstergesidir:

Büyük şehir sorunu: Bu olgunun öğrenende uyandırdığı çağrışıma dönük etki zincirini şiirlerde uygulamalı olarak şöyle dile getirebiliriz: Gelişen toplumlarda makineleşme sorunu ve buna bağlı olarak sanayileşme sürecinin yarattığı insansal sorunlar. Bu sorun odağında yer alan tematik öğeleri türler arasında sürdürülen karşılaştırmalarla yabancı dil eğitime katkısı bağlamında işlemek, öğrenen açısından oldukça verimli sonuçları beraberinde getirdi. İki farklı ulusun aynı sorun odağına bakış biçiminin izdüşümlerinden yola çıkarak öğrenen, kimi düşünceler üretme yoluna girecektir. Bu üretim, uyarıcı etkisiyle öğrenenin hem soyut

¹ Tevfik Fikret, Bütün Şiirleri, haz. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin, TDK, Ankara 2004

dünyasına bir takım katkılar yapacak ve hem de bu uyarıcı gücün etkisiyle yabancı dil olgusunu kendi mentalitesi içinde edinme kolaylığını elde edecektir.

19. yüzyıl şehir yaşamı: Öğrenen, iki ayrı dilde yazılmış şiirlerle yürüttüğü uygulamalı çalışmada, 19. yüzyılın büyük şehir sorununa kendi bakış açısından eğilerek, kendini denetleme olanağını yakalayamazdı. Bu yüzden yabancı kültür bağlamında yer alan şehir yaşamına dönük imgelerle bu denetleme olanağını kolaylıkla elde etti. Bu etkileşim, öğrenende yabancı dilde yazılmış türün anlam sanatlarını ve çağrışım gücünü sezerek kendinde kimi değişimlerin başlamasına ortam hazırladı.

*Sarmış ufuklarını senin gene inatçı bir duman,
beyaz bir karanlık ki, gittikçe artan*

Şair daha ilk dizelerde öğrenenin karşısına gür ve sarsıcı bir söylemle çıkar. “Duman”, “karanlık” gibi olumsuzluk yaratan motifleri, “inatçı bir duman” gibi özgün yaratımlarıyla okurda derin etki bırakan imgelere dönüştürür. Kendine karşıt olarak gördüğü dev cüsseli bu “zulümler” ve facialar” sahasına (İstanbul) kendine özgü, içsel depreşilerini de içeren bir duygu göçüyle serzenişlerde bulunur. Fikret bu karanlık görüşüyle, göstergesel olarak İstanbul’a, göndergesel olarak da dönemin baskıcı ve yaralayıcı yönetimine yönelerek, sızılı bir okyanusta devindirdiği düşüncelerine haklılığını gösterebilecek kaçış ortamları aramaktadır.

Benzer iniltileri ve duygu yüklü bezginlikleri Alman yazınının önde gelen Natüralist şairlerinden Karl Henckell’in “Berliner Abendbild” adlı şiirinde yakalamamız olasıdır. “Sis” şiirinde olduğu gibi, bu şiirde de şair, sıkışmış duygularına çıkış yolu bulmak adına karamsarlık tablosu çizen bir imgeyle başlar: “Abendbild”. Akşam’ın öğrenende bu denli derin yaratımlara yol açtığı, öteden beri bilinen ve şairlerin yoğun duygu açılımlarına ön ayak olduğu bilinen bir gerçektir. Yer yer bir kaçış yeri, bir sığınak, yer yer de şairin özgün dünyasının bezeme malzemesi olarak öne çıkarılmış bir motiftir. Burada da “akşam hayali”, “akşam görüntüsü”, “akşam imgesi” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haliyle şiir, şairin lirik ben’inin bir yansıması olarak, öğrenende sarsıcı etki yaratabilmektedir. öğrenenin düş dünyasında o ana dek düşleyemediği bir zihinsel ara alan oluşturabilmektedir.

Fikret'in şiirine oranla konu ve içerik bakımından daha sade ve sıradan olan şiir, Alman yazınının Natüralizm döneminin ortak paydasını yansıtmaktadır.¹ Bu tür benzer tematik öğeler, öğrenenin yabancı dil olgusuna bakışını esaslı olarak etkileyerek, onun yabancı dili öğrenme sürecine olumlu katkıları olacaktır.

Lirik ben ve yalnızlık: İstanbul'u kötü bir kadına benzettiği "Sis" adlı şiirinde Fikret, bu şehre karamsar duygularla bakar. Bu şehir onu, yaşamını ve geleceğini hepten boşa çıkarmış bir devdir şairin gözünde. Varoluşunun katili bu şehirdir. Yalnızlığın tek nedeni. Büyük şehir yaşamının umutsuz havası ile şairin iç dünyası bütünleşmiştir bir bakıma. Henckell de aynı duygularla Berlin şehrine bakar. Ancak ondaki farklı duruş, bir sanayi merkezi olan Berlin'in insan yaşamına zorla soktuğu kötü yaşam koşullarıdır. Şairin lirik ben'i, sosyal yaşamın sıradan konuları arasında silikleşmiş ve bayağı olguların önem kazandığı bir dünyanın bireyi olmuştur. Öğrenen, bu yaklaşımlarla elde ettiği saptamalarını yabancı dil üzerinden özgün-yabancı değerler çizgisinde yorumlayarak kendi edimsel sürecini devindirme ortamı yakalar.

Yine bu bölümde de, Türk ve Alman yazınından seçtiğim iki kısa öykünün benzerlikler ve farklılıklar açısından dil eğitime katkısı ölçeğinde çözümleme yoluna gittim. Buna göre, Alman yazınından Wolfdietrich Schnurre'nin (1920-1989) "Auf der Flucht"² "Kaçış Yolunda" adlı kısa öyküsü ile çağdaş Türk öykü yazarlarından Sema Kaygusuz'un (1972-) "Zilşan'ın Ayakları"³ adlı öyküsünü, alılmama süreçlerine uygun olacağı düşüncesiyle değerlendirmeyi yararlı gördüm. Öğrenende, dil edinimi süreçlerini etkinleştirmeye en elverişli yazınsal türlerden olan kısa öyküler, ayrıca öğrenenin soyut dünyasını genişleterek yeni düşlemler yaratmaya da uygun ürünlerdir. Ele aldığım öykülerde, yazınsal söylem ve imgesel düzlem bakımından yabancı dil eğitiminde uyarıcı etkisi olan ve güdüleyici, zengin öğeler barındıran pek çok kesite rastlamak olasıdır. Buna bağlı olarak:

¹ Barbara Baumann, Brigitta Oberle, Deutsche Literatur in Epochen, Max Huher Verlag, 2000., s. 170.

² Wolfdietrich Schnurre (1996): Erzählungen, Olten. Walter Verlag, ss.24-28.

³ Sema Kaygusuz (1998): "Zilşan'ın Ayakları", Adam Öykü . s. 17, (Temmuz-Ağustos), Ankara, ss. 130-134.

BENZERLİKLER

Şiirsel öğeler
 Şiirsel söylem
 İmgesel düzlem
 Kadın olgusu
 Çağ sorunu
 Savaş-insanlık dramı
 Çağın gerçeklik anlayışı
 Kurgusal-duyumsanabilen dünya

FARKLILIKLAR

Biçimsel konum
 Metin örsü
 Metinsel melodi
 Zaman-mekan ilişkisi
 Bireysel sorunlar
 Bireyin yaşama çabası
 Bireysel yazım ve söyleyiş anlayışı
 Özgün değer yargıları

Yukarıda sıraladığım karşılaştırmalı uygulamaya dönük saptamalar, yabancı dil eğitimi ve edinimi bakımından etkin olan işlevsel öğelerdir. Yabancı dil ve kültür dizgesinde yer etmiş kimi değerlerin ve öğrenenin deneyimlerini sınamaya uygun ortamlar yaratan bir takım yaşamsal normlar bu tür çalışmalar sayesinde elverişli ara düzeyler yaratmaktadır. Öğrenen, sözü edilen bu ara düzeylerde uygun düşünceler üretmek ve özgün- yabancı değerleri denetlemek ve bunları kendi kültürel çeşitlilik potasında kabul ederek ön yargısız bir biçimde dışlamamak olgunluğunu göstermek gibi düzeyli tepkiler edinebilecektir.

Şiirsel söylem ve imgesel öğeler: Her iki öykünün dilsel örsü, şiirsel söyleme dayalı özellikler taşımaktadır. Bu yanılla öyküler, öğrenende dil yapılarını ve anlamsal çağrışım alanlarını edinmede yeterli uyarıcılığı yaratabilmektedir denebilir. Yalnızlık, umutsuzluk, yoksulluk, yıkılmışlık gibi karamsarlık içeren şiirsel öğeleri Kaygusuz'un öyküsünde yakalamak olasıdır: "Yıkılmış, yakılmış ülkeleri", "gülümsemeyi başaramamak", "açlık", "bitkin görünmek", "ölüm", "kara bulutlar". Schnurre'nin "Kaçış Yolunda" adlı öyküsünde ise, savaş sonrası yazarların, dönemsel durumları, yaşama sinmiş sorunları ele alan tipik öykülerdendir. Ancak her öyküde ve her öykü yazarının kendine özgü biçiminde olduğu gibi, bu öyküde de tipik, çarpıcı noktalar kendini göstermektedir. Konu, yazınsal söylem ve imgesel örü üzerine olunca, öykünün derinliği ve anlamsal yoğunluğu bir kat daha ortaya çıkmaktadır. Öykü, başlığı ile okurda etki uyandıran bir çağrışım halkası yaratmaktadır. "Kaçış" eylemi, okurda metnin uzantılarının

sarsıcı derinlikte gelişerek, etki yaratacak ortamı belirlemektedir.¹ Sıra dışı bağdaştırmalar biçiminde yaratılan imgeler, öykülerde sanatlı söyleme dönüştürerek, şiirsel bir anlatıma kavuşmuştur. “Kaçış Yolunda” adlı öyküde yer alan ve akustik etki yaratan “raspeln: raspalamak”, “krallen: kazmak”, “pressen: sıkmak”, “beissen: ısırma”, “zucken: sarsılmak”, “bröckeln: parçalamak”(s.26-27) biçimindeki akustik vurgulamalarla yazar, öğrenenin duygularında sanatsal bit etki ve düşünsel bir devinim yaratmak çabasıdadır. Buna uygun kavramlar ve çağrışımsal alanların edinimi kuşkusuz kolaylıkla gerçekleşecektir.

Kadın olgusu ve çağ sorunu: Her iki öyküde de kadın olgusu sürükleyici imge olarak öğrenenin karşısına çıkmaktadır. Zilşan’ın halasının ve bireysel yaşantılarının sorunsal yansımaları ile Schnurre’nin öyküsünde yer alan kocası ve kundaktaki çocuğuyla birlikte savaş enkazından kaçış yolunda buldukları sığınaktaki kadının, içine düştüğü yaşamsal dram boyutlanarak verilmektedir. Schnurre, öğrenenin imgeleminde uyandırdığı imgesel yoğunlukla, yazınsal söylemin en ince çizgisinde yer almıştır: “Nachtwolken: gece bulutları”, “Blitze zerrissen den Himmel: şimşekler gökyüzünün yırtıyordu”, “Dunstfahnen: sis bayrağı”, “Er darf’s mir nicht schlucken, der Regen: yağmurun onu yutmasına izin vermemeliyim.”, “Ich muss ihm ein Dach machen mit meiner Brust: Ona göğsümle bir çatı yapmalıyım”, “Er sah das Brot...es sah wie aus ein Schamm: ekmeği gördü...bir süngere benziyordu: “Auch unter den Achseln schossen zwei Baeche hervor: koltuk altlarından iki dere çağıldıyordu”. Bu yanıla metin yabancı dil olarak öğrenenin düşleminde yine etkin bir biçimde uyarıcı olmuştur. Kaygusuz, aynı etkiyi şiirsellik boyut taşıyan melodik sözcüklerle, ritmik tınıyla yaratır: “kargalar, hantal kanatlarıyla uçar gider”, “yağmur mil gibi yağar dışarıda”, “Zilşan’ın kör halası, bir dilek ağacıdır artık”, “takır takır bir ağlama sesi yayılır teneke damdan”, “sallanırlar”. Şiirsel anlatı biçiminde oluşturulmuş böyleleri şiirsel

¹ Bkz. Melik Bülbül, “*Wolfdietrich Schnurre’nin ‘Auf Der Flucht’ (Kaçış Yolunda) Adlı Kısa Öyküsü İle Sema Kaygusuz’un ‘Zilşan’ın Ayakları’ Adlı Öyküsünde Yazınsal Söylem Ve İmgesel Düzlem*”, II Uluslar arası Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Yay. Sakarya 2006, s.91.

derinlikli anlatılar, okurun imgeleminde yaratılan sanatsal etkinin kalıcılığına ve sürekliliğine yardımcı olurlar. Yazarın dolaylı olarak anlaşılacak istencinin en güzel gerçekleşme biçimi de bu yolla sağlanır. Ritim, müzikal etki yoğunluk ve melodi yeni zihinsel şablonlar yaratmada en etkili öğelerdir. Bunların barınakları da, yazınsal söylemin keskinleşmiş uçları olan şiirsel kurmaca içinde yer alırlar.

Görüldüğü gibi seçilen öykülerde çağın sorunsal yanı, şiirsel etki, imgesel derinlik, anlamsal katmanlılık ve diğer öğeler, yukarıda uygulamalı olarak ele aldığım roman, öykü ve şiir gibi yazınsal türlerde de benzerlikler oluşturarak öğrenenin imgeleminde kimi hayallerin doğmasına ve soyut devinimlere yol açmaktadır. Bu nedenle öğrenenin düş dünyası, soyut dünyasıyla birlikte gelişmektedir. Yabancı dil öğrenme ve öğretme süreçlerinde de amaçlanan, yaşayarak öğrenmek ve bunu sağlayan kimi somut uygulamaların yaratacağı etkiyle yeterli alımlama ve içselleştirme süreçlerini etkinleştirmektir.

Sonuç:

Yabancı dil eğitiminde karşılaştırmaya dönük uygulamalı çalışmaların etkisi göz ardı edilemeyecek öneme sahiptir. Yabancı dil eğitiminde, sınıf ortamında uygulamaya en elverişli metin türleri şiir, roman ve öykü gibi yazınsal metinlerdir. Uygulamaya dönük seçilen metinlerle yürütülen çalışmalar, özgün ve yabancı kültür bağlamında yer etmiş ortak ve farklı öğeler yönünden zengin olmalıdır. Öğrenen açısından, özgün yaratım süreçlerinin etkinleşmesi, büyük oranda yazınsal türler aracılığıyla kazanılan soyut düşünme becerileriyle gerçekleşmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksan, Doğan (1999): *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Y., Ankara.
- Aytaç, Gürsel (1990): "*Batı Filolojilerinin Türk Edebiyatına Katkısı*", Ankara.
- Aytaç, (2003): *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say yay. İstanbul,
- Baumann, Barbara V.D. (2000): *Deutsche Literatur in Epochen*, Max Huber Verlag.
- Bülbül, Melik (2005): *İmgesel İletişim, Çizgi*, Konya.

-Bülbül, Melik (2006) “*Wolfdietrich Schnurre'nin "Auf Der Flucht"’1 (Kaçış Yolunda) Adlı Kısa Öyküsü İle Sema Kaygusuz'un "Zilşan'ın Ayakları"’1 Adlı Öyküsünde Yazınsal Söylem Ve İmgesel Düzlem*”, II. Uluslar arası Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Yay. Sakarya.

-Caine, Renate Nummela, v.d. (2002): *Beyin Temelli Öğrenme*, (Çev.) Gülten Ülgen ve d. Nobel yay. Ankara.

-Fikret, Tevfik (2004): *Bütün Şiirleri*, haz. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin, TDK, Ankara

-Fontane, Theodor (1952): *Irrungen Wirungen*, (Çev.) Melik Bülbül, Roman. Walter Lehning Verlag.

-Iser, Wolfgang (1990):, *Der Akt Des Lesens*, UTB, München.

-Iser (1988): “*Appelstruktur der Texte*”, hrsg. von R. Warning, “Rezeptionsaesthetik”, UTB, München.

- Kaygusuz, Sema (1998): “ Zilşan’ın Ayakları”, Adam Öykü , s. 17, (Temmuz-Ağustos), Ankara.

- Kula, Onur Bilge(2007): “*Elif Şafak Romanı 'Pinhan' ve 'Baba ve Piç' Örneğinde Bir Çözümleme Denemesi*”, Frankofoni, 19, Ankara.

-Polat, Tülin(1993): “*Yazınsal Metinler ve Yabancı Dil Olarak Almanca Metinler*,” A.D.E. Dergisi 8, İstanbul.

-Rothe, Wolfgang(1988): *Deutsche Grosstadtlyrik vom Naturalismus bis zur Gegenwart*, Philipp Reclam, Stuttgart.

-Tapan, Nilüfer, (1988): “*Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Özgün Metinlerin İşlevi*,” Dilbilim VIII, İstanbul.

-Sayın, Şara (1979): “*Yazınbilim ve Alımlama Estetiği*”, Bağlam,I-79, İstanbul.

-Schnurre, Wolfdietrich (1996): *Erzählungen*, Olten: Walter Verlag.